

Hájek, Mojmír

Vědecká sociologická spolupráce s praxí : její možnosti v hornictví

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1972, vol. 21, iss. G16, pp. [41]-56

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111324>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MOJMÍR HÁJEK

VĚDECKÁ SOCIOLOGICKÁ SPOLUPRÁCE S PRAXÍ – JEJÍ MOŽNOSTI V HORNICTVÍ

Nezbytnost mezioblastní spolupráce teorie a praxe je dnes v údobí silících kontaktů nástupu vědeckotechnické revoluce (dále jen VTR) i u nás na všech jejích dějištích, především v oblasti průmyslu, ale i jinak, uznávána stále častěji. Metodologicky je tato situace tedy zcela zřetelná a perspektivně nutná. Nejinak je tomu jistě i v oblasti **hornictví**. Tradiční souvislosti této kooperace zabírají tu už úseky více méně ustálené. Dotýkají se průběhu důlní těžby a jejích samozřejmých výrobních předpokladů v linii jejího technického a technologického zajištění či vybavení (strojová základna této těžby, její determinanty geologické) a respektují i její aspekty ekonomickokomerční. **Zřetel k člověku** tu pochopitelně rovněž nebyl zanedbán. Promítal se nám do průvodních podkladů statisticko-demografických, do analogických údajů a opatření zdravotnicko-lékařských hygienických apod. Ve svém vyhodnocení dostával své důrazné zdůvodnění i v oblasti sociálně politické, případně ideologické. Tedy soustavné úsilí stranické (KSČ), odborové (ROH), mládežnické (dříve ČSM, nyní SSM). Konkretizoval se v oblasti OKD, ve shodě s naší socialistickou společenskou strukturou, specifickými pracovními útvary hornických úderek a socialistických brigád, rozvíjel se v akcích účinného skupinového soutěžení. V sociálním zázemí našeho hornictví, ostravského především, ve svých praktických důsledcích nebyla zanedbávána ani konkrétní účinná opatření jiná, výrazné hornické preference: úpravy mzdové, řešení bytové situace, opatření důchodová, zlepšení životního prostředí, úsilí náborové a propagační, různé varianty pracovních brigád v hornictví, akce rekreační, kulturní atd.

Jistě bylo takto vykonáno mnoho pozitivního i trvale účinného a odborně přiměřeného. Přispěla k tomu i vhodně kombinovaná administrativa či soustavná nová výchova učňovského dorostu v hornictví. Stejně tak i úspěšné vedení OKD, mobilizující pracovní i sociálně politické třídní vědomí horníků, i s jeho kladným odrazem na průběh křivky důlní těžby. Za intenzivního nástupu VTR i v oblasti hornické je však nezbytné, aby toto podnětné úsilí bylo koordinováno komplexně v účinnou jednotu rovnoprávného uplatnění vědecky poznávacích aspektů sociálních s ostatními už uznávanými oblastmi vědecké intervence v hornictví. Jde tedy o plně

respektování rozvoje věd o člověku (v daném případě především sociologie, ale i psychologie, zejména sociální psychologie, pedagogiky, filosofie a metodologie, etnografie atp.) jako zcela rovnoprávné složky komponent ostatních, dnes již v hornické praxi plně respektovaných.

Rozhodující postavení svéprávného lidského subjektu pro rozvojové trendy průmyslové výroby je v údobí VTR fixováno jednoznačně. Ostatně to bylo teoreticky přesvědčivě formulováno už jinde. Mám tu na zřeteli průkopnickou studii Radovana Richty a jeho kolektivu: Civilizace na rozcestí, perspektivně proponovanou vyznačením mezilidských souvislostí tohoto přístupu a doprovázenou i řadou odborných statí s touto tematikou. Konečně zdůrazněnou i osobním vystoupením Richtovým na různých vědeckých symposiích, tuto problematiku konkrétně modifikujících. (Tak např. 14–17. září 1970 na VII. světovém sociologickém kongresu ve Varně v příslušné sekci sociální predikce změn společenské struktury ve vztahu k VTR.)

Objeví se i jiné praktické rozběhy, bohatěji členěné, věnované hornické problematice v oblasti sociální, nejen u nás, ale i v jiných státech, především socialistického bloku (PLR, NDR apod.). Analogickou situací možno předpokládat i u ostatní světové odborné sociologické produkce v její aplikaci právě na hornickém úseku. Z naší vývojové situace domácí připomínám tu aspoň letmo shodné úsilí v oblasti OKD, systematicky rozvíjené zhruba od 60. let zásluhou Výzkumného ústavu ekonomiky hornictví v Ostravě. Institučně takto za vedení ing. Pábela a za podnětné iniciativy doc. K. Wysockého a Jos. Špaňhela položilo tu v oblasti sociálních i mezilidských vztahů pevné základy, jejichž vývojová bilance bude asi předmětem hlubšího rozboru i speciálního hodnocení jiných referátů našeho pracovního sezení. Proto ji podrobněji nerozvádím, i když její významný dosah v hornictví je zřejmý.

Snad mi dovolíte, abych s tímto omezením registroval aspoň letným odkazem komplexní sociologický výzkum práce a ostatních mimopracovních podmínek horníků v oblasti OKD, takto tu v terénu provedených ve druhé polovině 60. let z podnětu severomoravského krajského vedení KSČ. Praktická aplikace dosažených výsledků byla potvrzena i celou řadou dalších, tématicky specifičtějších, výzkumně návazných akcí v terénu, z nichž některé jsem měl ostatně příležitost metodologicky v létech minulých i oponovat.

Časový výskyt i funkční realizace podobné sociální situace nejsou v hornictví nijak náhodné. Právě gnozeologický důraz marxistické metodologie na nezbytnou jednotu teorie a praxe, spolu s dnešním rozvojem bohaté už diferencované teorie vědeckého řízení, tu napovídá mnohé predikčně a vysvětluje i hlubší pracovní a poznávací smysl podobného přístupu v minulosti. Odvětvová industriální, resp. ekonomická sociologie, vytvářející postupně určitější rozsah svého předmětného pole, v kritické konfrontaci naší přítomné socialistické skutečnosti s vývojovými trendy světovými, nenašla zatím, pochopitelně, vždy dostatek času postihnout i úsilí minulé. Soustředila se především na naléhavé pracovní výzkumné úkoly přítomné i predikční. Současné snahy Jaroslava Kohouta, Vojtěcha Tlustého, Jaroslava Koláře i dalších to jasně dotvrzují. Třebaže i tak bylo geneticky už mnohé vykonáno (mám tu na zřeteli především historické přehledy plzeň-

ských sociologů Vladimíra Čecha a J. Jukla, i pražského Jar. Šnobla, případně i podobné bilanční výsledky industriální sociologie Brněnské školy, shrnuté v rukopise diplomové práce J. Smrže), je pochopitelné, že tu stále zůstávají četná bílá místa. Ta pokrývají zatím v mnohém ohledu i sociální oblast Ostravska vůbec a jeho sociologii hornictví zvláště.

Bude proto vhodné, abych právě tyto **historické**, vývojově živé **souvislosti** tu aspoň rámcově připomněl i vám. Socializující proces našeho národněho průmyslu v oblasti hornictví nešel ani kolem nových souvislostí vědeckého přístupu k jeho sociální problematice nijak nevšímavě a necitlivě. Prvé náběhy k podobnému postupu z pozic vnitřních, vnitropodnikových, objevují se v revíru OKD poměrně záhy. Už brzo po roce 1945 výzkumné úsilí ing. Hlisenkovského i velmi aktivně rezonující ostravské zázemí sociálně politické, včetně řídicího aparátu, takto reagujícího, byly tu symptomatické. Takové byly dílčí aspekty formující postupně novou přístupovou rovinu ke komplexnímu **sociologickému** pojetí **hornické práce** i jejích mimopracovních determinant. (Jeho dílčí bilanční souvislosti, ať tematicky předmětné, ať pracovní perspektivní, ať kontaktové personální, jsou registrovány už v první textové redakci mého díla (Sociologie horníka) z konce 40. let Případně zájemce takto na ně upozorňuji a odkazuji k němu.

Takový byl tedy funkčně výrazný, pracovní metodický přístup k sociální problematice v hornictví z jedné strany, ze strany **důlní praxe** a jejích akutních potřeb. (O druhé přístupové variantě k této problematice viz v textu později.) Živý, prakticky fundovaný metodický zájem o sociální problematiku v hornictví vlastně nikdy nezapadl. Přece však potřebná jeho vývojová kontinuita, přímá konfrontace i bezprostřední kontakt se sociologickou teorií a průvodní vztahy osobní byly utlumeny, případně i přervány tím, že hornická praxe, ne dost ještě sociologicky informovaná, tehdy žádala — opticky jistě jednostranně — **okamžité** pozitivní a přesvědčivé výsledky. To ovšem dost dobře možné nebylo. Vývojová situace se komplikovala i tím, že i v oblasti teoretické sociologie u nás ve druhé polovině 40. let vědecká práce se pro nové úkoly teprve postupně formovala, zahrnuta i spoustou vlastních úkolů a povinností, problematice hornické někdy hodně vzdálených.

Ujasníme-li si pochopitelně i převažující snahy sociálně politické a ideologické, kdy stranická linie revolučního marxismu právě v oblasti hornické nacházela své bezprostředně recipující, sociálně citlivé a pracovní dynamické zázemí, pochopíme, že problematika sociálních zřetelů hornické těžby přecházela snadno v rovinu konkrétního úsilí sociálně politického (KSC, ROH), stupňovaného v jeho intenzitě právě pro klíčový ekonomický význam uhelné produkce Ostravska pro rozvoj celé naší průmyslové základny. Takový je tedy vývojově jeden z realizovaných pracovních metodických i aplikovaných přístupů k sociálním indikátorům důlní těžby; politicky účinný, ekonomicky kontrolovatelný, ideologicky, třídně i pracovní v hornickém prostředí jistě mobilizující. Proto vývojově nesporně významný. Přece však ne ještě zcela úplný a souhrnný.

Rýsuje se nám i druhá cesta, dobírající se nutnosti úplnějšího poznání sociálních či sociologických aspektů hornictví i z roviny jiné. I když se nezanedbávají už vyznačená potenciální hlediska důlní praxe, přece jen

dominantní zůstává při této druhé přístupové variantě především orientace sociologicky **teoretická**. Takový postup není však akademicky jednostranný, ale zůstává tématicky zakotven v hornickém sociálním zázemí.

Naléhavost i závažnost **sociologické spolupráce teorie a praxe** je dnes metodologicky zcela jasná. Na všech životních dějištích, tedy i v hornictví. Je jistě zásluhou poměrně rychle pronikajících zřetelů vědeckého řízení v OKD, že účinnou aplikaci tohoto zaměření, ve shodě s marxismem, nejen metodicky, ale i pracovně včas recipovalo. A to v plné šíři sociálních souvislostí hornické problematiky, především důlní těžby; v jejím odrazu bezprostředním i nepřímém, při přetváření sociálně vývojových, politických, kulturních, stratifikačních, hodnotových i životně stylových tendencí vůbec. Je-li přitom akcentována vedoucí úloha strany i rozhodující podíl dělnické třídy na tomto dynamickém pohybu celé socialistické společnosti u nás, pak zpětný odraz těchto trendů ve sféře československého hornictví je zvláště významný. Tím spíše, že jeho sociálně i politicky progresivní složky jsou už v minulosti kontinuálně zcela zřejmé.

Podobný obraz přítomné situace našeho hornictví nám usnadní i sociologický přístup k ní. Pokusím se jej ve svém příspěvku aspoň obrysově naznačit, i když jsem si vědom toho, že mnohé tu zůstává diskusně otevřeno.

Ve shodě s rozhodujícím významem vědy v nástupu VTR musí se i u nás účinněji projevit její dopad v praxi. I v oblasti sociální na všech úsecích, tedy i v hornictví. Je-li pro zvyšující se úroveň důlní těžby (mechanizace, automatizace) i jiných objektivních faktorů (geologických, atmosférických, obtížnostních) určujícím činitelem jejího růstu aktivizující se podíl lidského subjektu na průběhu této těžby, je zřejmé, že ani současné racionalizační úsilí nemůže tu podíl sociologie (a věd o člověku vůbec) nijak zanedbávat a opomíjet. Právě proto zřetele sociologické (v nedílné jednotě s analogickými přístupovými východisky psychologickými a ergonomickými) jsou v centru pracovně tématického zájmu naší konference. A to i tehdy, když jejich ujednocující souhrnný dopad a možnosti sociálně a pracovně akutních otázek zcela nevyčerpává. Jistě však i v tomto směru podtrhují potřeby a výhledy hornické praxe a jeví se tedy jako nejnaléhavější.

V našem případě zůstaňme u poznávacího aspektu **sociologického**. Jaké se nám tu nabízejí konkrétní možnosti v jeho využití i v jeho praktické aplikaci? Soudím, že výhledově nejen podnětné, ale i bohatě diferencované. Připomeňme si proto aspoň letmo rozsah pracovní i mimopracovní sociální problematiky v hornictví. Nejen její průvodní aspekty v plynulém procesu důlní těžby s jejími doprovodnými tendencemi stabilizačními a s jejími protichůdnými trendy sociálně mobilitními (migrace a fluktuace), ale vynořují se i faktory další: pohyb pracovní motivace horníků, konfrontované bezprostředně i průběžně s původními představami každého jedince „imago“), odrážející se v jeho výkonu, ovlivňovaném změnami hodnotových systémů, životní i společenskou aspirací havíře i jeho rodiny, včetně proměnného rozsahu jeho ostatní životně zájmové sféry. Zasahují sem i zřetele hornické kulturní úrovně, životního stylu i sociální prestiže, spojené se společenským hodnocením hornické profese v jeho vlastním hornickém i v širším nehornickém veřejném mínění. Vývojové

důsledky této sociální situace horníka a hornictví vůbec se promítají v konkrétních stratifikačních ukazatelích, jako je sociální status, pozice i pracovní role horníka, včetně jejích důsledků společenských, výchovných, tradičně kontinuálních i diskontinuálních, pro hornickou rodinu i pro příští společenské perspektivy jejích dětí typických. Stejně tak intervenují otázky životního standardu této rodiny a soubor jeho faktických i potenciálních vývojových změn. Naznačené souvislosti tvoří vlastní východisko sociologického teoretického zájmu o hornictví a o vědecký přístup k jeho problematice. Zdaleka tím však není jeho rozsah plně vyčerpán. Promítají se i momenty další, účinně tu zasahují jak bezprostřední zřetel demografické (věkové vrstvy, hornická věrnostní stáž), tak i zdravotně hygienické (hornická nemocnost, úrazovost, včetně úrazů smrtelných, v celkovém počtu i procentuálním poměru ostře posunuté statistické bilance těchto faktorů ve vztahu k jiným profesím). Objevuje se tu i závažná otázka náborového zázemí hornické profesionální kategorie, odlivových a odchodových možností v poměru se střídáním profesí, vztah důlních pracovních center, především k jejich bezprostřední komunitě. To jsou asi některé další možnosti, které doplňují už naznačený rámec výchozí sociální problematiky hornictví.

Hornická práce sama s její nespornou rizikovostí i se všemi jejími dalšími specifickými obtížemi, ale i přednostmi (její preferenční hodnocení v socialistické společnosti s doplňující doprovodnou konkretizací zřetelů ostatních: rekreačních, sportovních, tělovýchovných, zábavních, i s bohatě diferencovanou paletou hornických mimopracovních zájmů, s možností kulturního využití) společenský obraz horníka dále rozvádějí a upřesňují.

Předmětně poznávací sociologické aspekty nenechávají stranou ani výrazný podíl jiných mimopracovních faktorů na plynulou křivku důlní těžby, jak se zpětně odrážejí v utváření horníka postoje k jeho pracovní skupině (partě) v hlubině, v jeho rodině, v jeho vztazích přátelských a kamarádkých, případně sousedských, i v sociální projekci jeho bezprostředních potřeb a jejich konzumní realizace. I souhrnná otázka hmotného hornického životního stylu (výživa, šacení, bydlení), problematika přirozené hornické měny (natalita, nuptialita, mortalita), sociálních důsledků zdravotně hygienických aspektů, tvoří výrazné zázemí, ovlivňující kvalitu i množství havířova pracovního výkonu. Ale horníka pracovní funkce je determinována sociálně šíře. Je i záležitostí horníka kulturního života, je vyznačena rozsahem stupnice jeho konkrétních indikátorů. Také široké rozmezí zájmů i projevů horníkovy veřejné aktivity (sociálně politické, odborové aj.) nelze tu přehlížet. Vynořují se i akutní problémy výchovné (především komplexní problematika dětí v hornické rodině), citlivý vztah ke škole, rozhodování o příštím povolání dětí, stejně jako horníkovy zájmy estetické, jeho nároky životního vzestupu, jeho hodnotový systém i celkový životní styl, horníkovy využití volného času i různých jeho aktivit mimopracovního zaměření, a konečně i jeho projevy jazykové; především pracovní komunikací, ale i situačně a funkčně jiné. Složitý komplex stratifikačních momentů, doprovázený měnlivým souborem nejrůznějších vztahů sociálních i osobních (včetně příbuzenských, přátelských, kamarádkých, soudružských, sousedských atp.), specifita a diferenciacie hornické

etikety (prvky zvykoslovné a tradiční vůbec, hornické slavnosti i škála charismatických projevů) vytváří tu ke komplexní společenské problematice této socioprofesionální kategorie i nové, vědecky doprovodné poznávací přístupy, především **etnograficko-folkloristické**, které integrují jednotu jejich životního stylu.

I výrazný komplex hodnocení hornické práce, jeho širší hlediska společensky srovnávací a kriticky konfrontující, jsou ve svém faktickém výskytu i vývojovém průběhu společenskými jevy v hornickém prostředí v mnohém ohledu symptomatickými. Připočteme-li k nim i projevy sociálně deviační a disfunkční (hornický alkoholismus, karban, poruchy normálního fungování rodinného života, případně i jiné jejich sociopatogenní varianty, jako např. intenzivní kritický odraz disfunkčních projevů hornické mobility v průběhu důlní těžby — především fluktuace, ale i absence, inadequate pracovní motivace, včetně uvolněné pracovní morálky atp.) i jejich protiváhu, zdravou sociální oblast rozsáhlé životní aktivity všeho druhu (horníkovy projevy veřejné, kulturní, sportovní, rekreační atp., jak už byly dříve specifikovány), máme tu aspoň rámcově vymezenou rozsahovou rovinu sociologova zájmového přístupu k poznání života horníků, komplexně centrovaného kolem jeho určující funkce — funkce pracovní. Stranou nelze nechat ani vazby horníkova širšího či užšího společenského zázemí, rozsahově pokrývající různé jeho výseky (státní, krajový, oblastní, místní, či jinou komunitu; i projevy zaměření zábavného, uvolňujícího, kutilského atp.). I tyto momenty přinášejí pro sociologické poznání profilu horníka i pro jeho praktickou aplikaci mnohé další nové a specifické rysy.

*

Vědecké řízení společnosti znamená analogický **postup** i v hornickém terénu. Při odpovědném vedení plánované důlní těžby, při realizaci všech aspektů hornické práce, i při respektování ostatních mimopracovních podmínek a společenských souvislostí, které tak výrazně ovlivňovaly a ovlivňují horníkův životní styl, je nezanedbatelný. Sociálně politické, odborové i jiné odborné zřetele při řešení akutních otázek důlní těžby a našeho hornictví vůbec, byly jistě vývojově pozitivní. Jsou tedy i výhledově významné. Jejich rostoucí složitost a komplexnost si však zřejmě vynucuje i tu postupně daleko větší odbornost, pro niž pouhý subjektivní zájem, byť i lidsky a sociálně opravdový, trvale nestačí. Hornická důlní těžba, a především její určující lidský faktor, výrazný to profil havíře jako tvůrčího pracovníka socialistické společnosti, nevyhnou se základní vývojové zákonitosti svého přiměřeného fungování. V něm vedle kvalitního řízení a tradiční, i když postupně modernizované administrativy i široké sociální pole aktivity horníků, musí být ve shodě s permanentním vzestupem důlní těžby přiměřeně **racionalizováno**. To znamená, že v jejím průběhu vedle obvyklých a zatím určujících postupů těžebně technických a technologických, či ekonomicko-komerčních (včetně jejich účinné organizační vazby), a ovšem i aktivního vedení reprezentace socialistické společnosti (KSC, ROH, SSM atp.), musí se postupně respektovat i momenty nové. Doplněné a koordinované aspekty vědecké personalistiky signalizují nezbytný vědecký přístup i v oblasti mezilidských vztahů. Pronikají také nutně i do hornictví. Odborně to tedy značí i na této hladině nezbytný nástup **věd**

o člověku v jejich komplexním působení (psychologie, sociologie, filosofie, pedagogiky, etnografie atd.) **jako zcela rovnocenné složky komponent předchozích** (výrobně technické, resp. technologické i statistickoekonomické) **na všech dějištích důlní těžby a provozu v hornictví vůbec.**

Z naznačených souvislostí nás při našem tématickém zaměření zajímají především jejich aspekty **sociologické**. Nejen pokud jde o jejich specialisty, nositele a realizátory, sociology v hornictví, kterým se výhledově budeme moci sova vyhnout, ale i pokud jde o nezbytné minimum sociologické orientace, informace, nutného korektivu i sociální kontroly nejen na všech úsecích důlní těžby, ale i v odborné a řídicí práci v hutnictví vůbec. Stane se tak plně ve shodě s formulací Keldyšova fenoménu (věda před technikou, technika před praxí), který platí i v tak významné oblasti našeho průmyslového a ekonomického života, jak je hornictví v multidimenzionalitě svých praktických sociálních důsledků nepochybně předstává.

Sotva lze přitom vyčerpat, byť jen rámcově, potencionální, bohatě členěný obraz všech těchto relativně nových přístupových cest našeho hornictví, v nichž, jak v oblasti pracovní, tak i v jeho sociálním zázemí, musí mít trvalý zřetel ke komplexnímu působení společenských věd, tedy i sociologie, své výrazné a určující postavení. Stojíme tu po mém soudu před dvojí rovinou těchto problémů:

a) před otázkou sociologické přípravy odborných i ostatních kádrů pro řešení této problematiky v hornictví;

b) před otázkou, co tu mohou společenské vědy, a tedy i sociologie, vlastní hornické praxi ve svých důsledcích přinést či nabídnout.

V případě sub a) v komplexní problematice **přípravy průmyslového sociologa** — se speciálním vztahem **k sociologii hornictví** — jakkoli je zajímavá vývojová retrospekce celého souboru těchto otázek u nás (Lednice, vývoj teoretické sociologie a jejích pracovišť, hlavně na vysokých školách ČSSR, především po r. 1965, různá jednání v oblasti OKD, kde dílčí aspekty této problematiky svou akutností prorážely i v průběhu ústních oponentur odborně finálních sociologických prací, jak tu probíhaly zhruba ve stejném časovém rozmezí v Domě techniky v Ostravě), rozhodující zůstává přece jen její přítomnost, a hlavně anticipovaná budoucnost. (Viz rostoucí význam **sociálního plánování**.) Je jistě výrazné, že specifická pozornost této problematice byla věnována už na 3. kolokviu sociologie práce s tematikou „Společenské problémy procesu industrializace a industrializace Slovenska“, provedeném ve dnech 28. února až 5. března 1971 Slovenským komitétem pro vědecké řízení (jeho sekcí sociologie hospodářství) a současně i Slovenskou sociologickou společností v Piešťanech. Sám jsem se na pracovním jednání tohoto sjezdu aktivně podílel referátem „K některým aspektům přípravy průmyslového sociologa“. (Má vyjít ve zkrácené textaci v připravovaném sborníku z těchto jednání ještě v tomto roce.) Proto se dotknu této problematiky jen rámcově a vědomě ponechám volné pole diskusi, protože se domnívám, že jde o tematiku nejen závažnou, ale i výhledově otevřenou.

Stručně shrnuto, rysují se tu asi tyto její souvislosti. Silící kontakty nástupu vědeckotechnické revoluce a jejího stále intenzivnějšího uplatňování na všech úsecích naší bohatě členěné praxe, především průmyslové,

vyžadují tu jednoznačně i **respektování zřetelů kulturně humanitních**. Rychlý rozvoj a stupňovaná nálehavost československé industriální sociologie tu jistě nejsou jevy výskytově náhodné, ale naopak symptomatické. Zvyšují proto podíl sociologie nejen v odborné přípravě průmyslového sociologa, ale vyžadují i analogickou odborně průvodní informaci a orientaci ve všech řídicích či organizujících funkcích, přesněji u jejich kádrových a vedoucích nositelů na kterékoli rovině jejich praktické realizace. Perspektivně v průmyslu jistě všude. Dvojnásob naléhavě to platí právě o hornictví, v němž pestře členěná paleta jeho mezilidských vztahů už při normálním průběhu důlní těžby a jejich doprovodných sociálních aspektech, je mimo diskusi.

Vývojová nezbytnost této situace nutně zvyšuje náročnost odborné (metritorní), ale i teoretické průpravy průmyslového sociologa. Tedy i jejího koncepčního, obecně kulturního rozpracování způsobem, který výrazně přesahuje obvyklé tradiční zkušenosti a potřeby průmyslové praxe, zatím snad ještě postačující. Průmyslová praxe si dosud funkční pozici i pracovní náplň „svého“ průmyslového sociologa řešila mnohdy sama živelně, autoselekcí; jeho přiměřeným či méně přiměřeným výběrem z vlastních řad, kompenzujícím často i jinou existenční či výrobní situaci. Výhledově však tu vyvstává nutnost jeho odborné, normální vysokoškolské sociologické **studijní kvalifikace**. Její rozsah a zaměření nejsou jistě neměnné a připouštějí, ba předpokládají, podnětnou diskusi o jejich možných formách při nutných příštích změnách. Pro výhledové aspekty účinného vědeckého řízení průmyslového podniku či odvětví — tedy i hornictví — se tu přímo prosazuje i vynucuje rostoucí nálehavost **dobře průvodní kulturně humanitní přípravy** (včetně jejich doplňujících všeobecně vzdělávacích aspektů k sociologickému základu), hlavně u řídicích technických a ekonomických kádrů i mistrů. V případě hornictví tedy i u techniků, ekonomů, výchovných pracovníků, personalistů, důlních, parťáků atd.) Tato příprava je zvláště nutná tam, kde praktické důsledky funkčního rozhodování a odpovědného pracovního vedení přesahují v oblast mezilidských vztahů. Tyto výhody nepochybně signalizují kvalitativně nové a aplikačně účinné postavení věd o člověku, jak už bylo naznačeno, i bezprostřední nutnost jejich využití v průmyslové praxi. Tyto závěry platí pochopitelně i pro hornictví. V tomto směru kladou přirozeně na vedení hornické praxe i na jeho vysokoškolskou přípravu kvalitativně nové, vyšší nároky také v oblasti sociální, jak bylo naznačeno. Jde mi tu o různé formy **zvyšování odborné kvalifikace**, kde limity kulturně humanitní jeví se jako nepostradatelné i u těch, kteří už v hornictví v těchto pozicích pracují a **studiem při zaměstnání** si doplňují i chybějící orientaci kulturně humanitní.

Také u **řádných posluchačů denního vysokoškolského studia** sociologie se vynořují podobné otevřené problémy. Nejde tu jen o účinné vypracování učebních plánů, o poměr sociologických disciplín (včetně jednotlivých odvětvových sociologií) k disciplínám příbuzným a pomocným, s vhodným vyvážením jejich profílace vzhledem k odborné přípravě frekventantů. Také zřetelů nutně koordinace s praxí se tu hlásí výrazně a přesvědčivě. Výhledově bude asi třeba rozšířit a prohloubit i u těchto posluchačů nejen teoretickou přípravu, ale i bohatěji rozvinout jejich práci a praxi sociologicko-výzkumnou; v našem případě přímo v hornickém terénu. Půjde tu

nepochybně o přímý pracovní i koncepční podíl posluchačů na její realizaci, o nutně silící zprostředkované kontakty mezi specifickou průmyslovou a výrobní praxí vůbec (tedy i hornickou) na straně jedné a mezi osvojením i tvůrčím rozvíjením teoretického poznávacího úsilí sociologie na straně druhé. (Jejího předmětného vymezení i poznatkové specifikace, jak sociologie obecně, tak i různých jejích odvětvových a úsekových variant, k ní se přiklánějících; tedy i rostoucího významu aplikační metodologie.) Za této situace, kdy nástupem VTR zasahuje intenzivnější uplatnění vědy vůbec do průmyslové praxe bezprostředně i v oblasti sociální (ani její komplexní aspekty v hornictví nevyjímajíc), se zvláště citlivě rýsuje **průběžná** studijní orientace posluchačů sociologie na nejrůznější úseky průmyslové praxe už za jejich pobytu na vysoké škole.

Základní výchozí gnozeologicko-metodologické vazby marxistického pojetí **jednoty teorie a praxe** se tu vracejí v nové rovině, kdy obě určující složky této roviny se budou stejně podílet a ponесou také společnou odpovědnost za účinnou realizaci takto ujednocené posluchačovy přípravy již v průběhu jeho vlastního studia. (Její teoretické komponentě koresponduje příslušná sociologická průprava vysokoškolského studia a její komponentě praktické odpovídá možnost její hornické aplikace.) Je-li v případě různých forem studia při zaměstnání tato problematika celkem jasná, i když jistě připouští i ona různé své dílčí „vylepšující“ přístupové aspekty (tak např. naše dosavadní vysokoškolské zkušenosti mluví ve prospěch rozšíření předmětného pole teoretických základů u posluchačů studia sociologie při zaměstnání), pak v případě posluchačů denního studia se nám vynořují už v jeho průběhu nové možnosti jejich příštího a komplexního profesního převodu. (Včetně jejich pracovní existenční a socioprofesionální jistoty i odborného využití v příslušném úseku průmyslové praxe – v našem případě hornické – těsně související s vlastním průběhem i s úspěšnou realizací studia.) Z řady potenciálních příležitostí jde tu především asi o tyto výhledové možnosti: placené pracovní brigády vysokoškolských posluchačů sociologie, probíhající už ne živelně, ale volené záměrně a programově. S tím souvisí i otázka odborných stáží a studijních stipendií průmyslového podniku či oboru, zahrnující i příští aktivní socioprofesionální začlenění posluchače-sociologa na jeho budoucím průmyslovém pracovišti. Podobný postup dovoluje vypracovat výhledové harmonogram posluchačova systematického růstu v praxi, jakýsi „jízdňák“, už v průběhu jeho vysokoškolské průpravy. To nepochybně zájmově prohlubuje jeho studium a orientuje ho tvořivě a aktivně na naléhavé úkoly jeho příštího přechodu do průmyslové praxe; v daném případě hornické. Taková souběžná praktická příprava posluchače-sociologa s jeho studiem by nepřehlížela přitom ani **komplexní aspekty jeho živé veřejné aktivity** (sociálně politické, kulturní, pracovní, sportovní a tělovýchovné, zábavní, rekreační, a konečně personálně kontaktní a komunikační vůbec). Bylo by jistě vhodné spojit jejich formování jak s vysokoškolským studiem, tak s průmyslovou praxí posluchačů (hornictví), protože **kultura vystupování a projevu** je nedílnou součástí citlivého vztahu k člověku v úsilí o nový životní styl i nové dnešní formy společenského chování. Tím spíše, že v tomto směru vykazujeme v meziosobním styku ve společenské komunikaci, hlavně v jejich projevech citové emočních a mezilidských, nedostatky, často až zarážející. Talo

širší koncepce **kultury práce** nemůže ve své konkretizaci míjet ani specifickou hladinu hornickou. Početná výskytová frekvence jejích jevů profesně i sociálně deviačních, disfunkčních, někdy až sociopatogénních, to zřejmě dotvrzuje.

Těsné sepětí teorie a praxe v hornictví, zřejmě i v oblasti společenské (včetně horníkovy sociální osobnosti, profilu jeho rodiny, specifity mimo-profesního zázemí, ať bezprostředního, ať širšího) je v údobí VTR nezbytné. Rámec i limity této sociologické přípravy vedoucích (třídících) kádrů v hornictví propojují její aspekty meritorné odborné s aspekty obecně kulturními, vzdělanostními, sociálně politickými i lidskými vůbec. Přitom v hornictví často vyznívají mnohem citlivěji než v kterémkoli jiném povolání. Podobný komplexní přístup k sociologii hornictví pochopitelně determinuje i aspekty vysokoškolské přípravy jeho vedení. Jsou-li v ní zřetele ekonomické evidentně dominantní (Vysoká škola ekonomická v Praze je také rozpracovává i aplikuje v různých běžích svého studia), jsou stejně relativní a nezanedbatelné i v přípravě průmyslového sociologa či sociologa v hornictví i **zřetele** zdánlivě odlehlejší: **obecně kulturní a vzdělávací**.

Dosavadní progresivní tradice filosofických fakult našich universit tu jak ve sféře sociologie, tak i ve sféře jiných věd o člověku, účinně signalizuje i schůdnou cestu perspektivní. V případě sociologie s působivým větvením jiných, přílehlých odvětvových sociologií: s. rodiny, s. mládeže, s. venkova, s. kultury, s. práce, s. volného času, s. dopravy, s. zábavy, s. sportu atp.; včetně bohatě diferencované kontinuity akutních úkolů sociologického výzkumu nejen pro vědecké poznání, ale i v jeho praktické aplikaci při řízení socialistické společnosti na všech jejích úsecích — významnou oblast hornickou nevyjímajíc — nutného a nepostradatelného. I s nezbytností jeho výhledového dopadu jak na oblast spolupráce interdisciplinární, mezivědecké (hlavně sociologie, psychologie, pedagogika), tak i kooperace interoblastní (teorie a praxe). V dosahu příští kulturní orientace na formování našeho života (včetně sociálních aspektů jeho průmyslové — hornické — praxe) nelze zanedbat ani aktivní podíl filosofických fakult našich universit, s jejich typickou tradiční dichotomií (jazykovědnou a historickou). Naopak vhodným tematickým problémovým záběrem ji přibližovat naléhavým potřebám praxe. Šířící se rozmezí volného, přesnější formulováno mimopracovního času, poskytuje pro to nezbytné výchozí předpoklady. Jak v rovině progresivního růstu obecného vzdělání, tak i v retardující rovině jeho aplikačního využití. (Viz např. dnes akutní problematiku komplexní průmyslové racionalizace, vedle její technické a lidské dominanty, v tomto směru vhodně doplněnou např. i funkčním využitím (finálním i obecně vzdělávacím) právě už naznačených aspektů lingvistického i historického.

V žádném případě nelze tento bohatě větvený soubor otázek o **rozsahu i charakteru vlastní přípravy průmyslového sociologa či sociologa v hornictví** nijak zjednodušovat, ani předčasně monopolizovat z hlediska jeho výlučné studijní přípravy na jednotlivých typech vysokých škol. Celá tato komplexní problematika průmyslově hornického sociologa (a konec konců minimální sociologické a obecně kulturní orientace i představitelů jiných vedoucích socioprofesionálních kategorií na tomto úseku) to napovídá velmi

zřetelně. V souhlase s tím probíhají dnes i perspektivní trendy socioekonomické problematiky v SSSR. Zásadní význam sociálního plánování pro predikční rozvoj průmyslové výroby plně předpokládá samozřejmost i rostoucí nezbytnost **permanentního** sociologického výzkumu v jeho různých pracovně funkčních, tématických i metodologických variantách. Mluví však jednoznačně řečí nejen jasnou a srozumitelnou, ale i naléhavou ve prospěch nejen pouhé existence, ale i tvůrčího rozvoje sociologie vůbec, násobeného navíc i úsilím o její kvalitativně novou marxistickou orientaci. To je jistě i pro oblast sociální problematiky našeho hornictví závažné a nutné.

Nedávný průběh VII. světového sociologického kongresu ve Varně (září 1970) přesvědčivě ukázal, že tato **predikční** sociologická orientace nejen v hornictví a v průmyslu vůbec, ale i v celé lidské společnosti, nezůstává nijak vedlejší a zanedbatelná ani v měřítcích vývoje světového. I její vlastní konkretizace v omezenějších souvislostech systematické přípravy průmyslového sociologa (či modifikující varianty analogického postupu v hornictví) nemůže jít proto jiným směrem.

V případě sub b) o výhledovém dopadu konkrétních možností přímé odborné **spolupráce sociologické teorie a hornické praxe** jde jistě o otázku nejen komplexní, ale i komplikovanou. Také v ní — po mém soudu — vystoupí perspektivně už asi brzo stále intenzivněji **rovina technické teorie** (T 2), na jejíž úrovni se budou rostoucí nároky praxe a jejich vývojové trendy i předpoklady **obecné vědecké teorie** (T 1), v našem případě zřejmě sociologické, výhledově stále častěji protínat a setkávat. Kvalitativně se tak stane na nové poznávací rovině společenských akutních pozic i naléhavých potřeb oboplněného zájmu, teoretického i praktického. Rovina technické teorie (T 2) takto dilem doplňuje, dilem se však funkčně vysouvá jako nová interoblastní rovina (společná s praxí) v jejím poměru k původní základní vědecké teorii (T 1). Tyto výhledy v oblasti sociologie průmyslu a hornictví se tu zvláště účinně týkají praktické aplikace kulturně humanitních věd o člověku. Nebudeme-li naznačené souvislosti, jakkoli významné, dále rozvádět, je z nich i tak zřejmé, že akční rádius mezioblastní spolupráce komplexní teorie a hornické praxe (včetně jejich pronikavých důsledků) je i ve sféře sociální značně rozlehlý a vnitřně diferencovaný. Tématicky, pracovně i funkčně metodologicky má tu jistě dominující ráz hlavně **sféra sociologického výzkumu**, s podnětnými recipročními přesahy (pracovně metodickými i meritorními) v obojím směru.

Ve shodě s tím rýsují se i některé jiné možnosti: kooperace koncepčně projektová i konzultační mezi vysokoškolskými, případně i jinými odbornými sociologickými pracovišti (ČSAV, resortní ústavy atp.) a vlastní praxí, institucionalizovanou pro řešení konkrétních úkolů v hornictví, například v revíru OKD Výzkumným ústavem ekonomiky hornictví v Ostravě. (Oponentury tématických úkolů, resp. jejich výzkumného řešení, expertízy, reciproční konzultace všeho druhu, projektové připomínky a podněty atd.) Stranou nelze ponechat ani velmi žádoucí aktivní účast představitelů vysokoškolské sociologické teorie na straně jedné a reprezentantů hornické praxe na straně druhé, na různých, tematicky adekvátních sociologických symposiích, seminářích, kolokviích, aktivech, či jiných podobných akcích; včetně přílehlého jejich širšího předmětně vědeckého,

problémového i metodologického zázemí (např. analogická shromáždění antropologická, filosoficko-metodologická, bibliografická, etnografická, folklóristická atd.). A především akutní podíl hornické praxe na pracovním jednání styčných vědeckých disciplín: vedle sociologie tedy psychologie (včetně sociální psychologie) a pedagogiky (především pedagogiky dospělých).

Závažnou zůstává nepochybně výchozí otázka, **co může vědecká teorie (v našem případě sociologická) na konkrétním úseku průmyslové praxe (v našem případě hornické) sama nabídnout?** Především jistě výsledky a závěry svého úsilí teoreticko-poznávacího. Tu v nerozlučné jednotě s realizací terénního sociologického výzkumu, případně i s použitím jiných variant komplexního společenského výzkumu pro řešení konkrétních tematických problémů, pro postižení jejich vývojově akutních trendů i pro specifikaci výhledově nutných společenských změn. Tu všude s využitím dostupné techniky šetření, v níž dnes zřetele matematicko-statistické neprávem vytlačují téměř zcela a jednostranně jejich starší, ale i účinné varianty kvalitativní. Přehlédnout nelze, že vedle projektové, analytické a interpretační účasti na těchto výzkumech příslušná vědecká teoretická pracoviště, hlavně vysokoškolská, dávají realizaci konkrétních akcí v terénu k dispozici i řadové kádry, hlavně výzkumníků-posluchačů, připravené teoreticky i prakticky pro odpovědné a úspěšné řešení jednotlivých tematických úkolů.

Vědecká teorie však může poskytnout průmyslové praxi i její hornické variantě i bohaté členěné možnosti další: organizovanou teoretickou sociologickou výchovu jejich příštích odborných kádrů, jak jsme tuto problematiku rozvedli již v předchozím kontextu (sub a), přistupující k ní ovšem z jiného metodického aspektu. Sociologická pracoviště našich vysokých škol při svých omezených možnostech personálních, technických, ekonomických i jiných tu vykonala v létech minulých jistě velmi mnoho. Tak nutno hodnotit pozitivně práci Vysoké školy ekonomické v Praze, Vysoké školy zemědělské v Brně i Vysoké školy technické v Plzni. Zvláště intenzivně v oblasti hornictví pracovalo i sociologické pracoviště filosofické fakulty UJEP v Brně. Shodné závěry platí asi i pro další instituce (Filosofický ústav při ČSAV v Praze, Československý ústav práce v Bratislavě, Vysoká škola baňská v Ostravě, sociologická pracoviště na filosofických fakultách Palackého university v Olomouci, Karlovy university v Praze i Komenského university v Bratislavě). V tomto směru však nejsem o jejich výsledcích detailně informován. Proto mohu o jejich shodném úsilí vyslovit jen hypotetické závěry. Problematika sama by svou závažností vyžadovala jistě svou vlastní dílčí monografickou bilanci.

Možnosti teoretické sociologické spolupráce vysokoškolských i akademických pracovišť s hornickou i jinou průmyslovou praxí jsou však v došavadním vývoji, a hlavně v předpokládaných perspektívách, diferencovány mnohem složitěji. Mohu-li soudit podle svých vlastních pracovních zkušeností i postupů našeho sociologického pracoviště na filosofické fakultě UJEP v Brně, patří k nim hlavně různé formy zvyšování odborné kvalifikace pracovníků v průmyslu či v hornictví o aspekty sociologické a kulturně humanitní, frekvenčně bohatý osobní podíl na přednáškách, seminářích a aktivech všeho druhu, ať nárazových, ať pravidelných, při vý-

chově odborných kádrů v naznačeném zaměření. Také diskusní pohovory, vzájemné konzultace atp. Z tohoto hlediska mám zvláště živé pozitivní zkušenosti podnětné spolupráce s Institutem těžkého průmyslu v Praze, s jeho doškolovacím a výzkumným pracovištěm v Brně v Novém Lískovci, s ministerstvem hutnictví a strojírenství v Praze a s Výzkumným ústavem ekonomiky hornictví v Ostravě. Nelze tu nejmenovat ani osobně. V obecné rovině této problematiky sluší uvést: plzeňského Vlad. Čecha, pražského Jar. Šnobla, brněnského J. Širůčka a ostravské K. Wsockého, J. Pábela, J. Špaňhela; a jistě i řadu dalších. Je nesporné jejich přínosem, že se plně angažovali v úsilí o aplikaci sociologických i kulturně humanitních vědeckých aspektů na svých pracovištích. Anticipovali tak současné úsilí VTR po bezprostředním přenášení nejnovějších vědeckých poznatků do praxe, akutní i v oblasti sociální, v mezích těch možností, které jim byly vývojově k dispozici.

Do roviny vzájemných kooperačních vztahů mezi teorií a praxí by patřily i odborné přednášky, besedy, semináře, a ovšem i články, stati, studie, knižní monografie atp. Nejen z důvodů technických (rozsah mého příspěvku), ale i z důvodů zásadních (naprosto neúplná, kusá a nevyčerpávající naše současná bibliografie v tomto směru) není možno učinit zatím více, než na tuto skutečnost důrazně upozornit.

Ostatně v kontextu mého článku mi nejde ani o to, abych plně vyčerpával celou síť všech možností, které může sociologická teorie hornické praxi vhodně nabídnout. Spíše mi tu jde o jejich **funkční** ilustraci. Ve shodě s marxistickým důrazem na vědu jako významnou výrobní sílu i v oblasti sociální, je zcela zřejmé, že je výhledově nutno zajistit pracovištím i pracovníkům sociologie na vysokých školách (a přirozeně také všude jinde) nezbytné předpoklady jejich klidné a soustavné práce (početně postačující a odborně erudované kádrové personální stavy, jejich přiměřené hodnocení finanční, respektování nezbytné skutečnosti, aby nebyly trvale pracovními úkoly přetěžovány, stanovení vhodných rozsahových norem jejich pracovních úvazků i jiných povinností: zkušebních, posudkových atp., s finančním vyhodnocením všech těch případů, kdy pracovní normy překračují, vyřešení náležitostí bytových i katedrově prostorových (samostatné pracovny). Je samozřejmým požadavkem poskytnout těmto pracovištím i základní možnosti technické (telefony, osobní kontakty, pracovní vědeckozájmové i informační cesty domácí i zahraniční, jistě rozpětí volné osobní i vědecké disponibility v jejich plánování i finančním krytí). Je vhodné zajistit v přiměřeném rozsahu i návštěvy sociologických odborníků z ciziny, především ze států socialistického bloku tak, aby členové sociologického pracoviště na vysokých školách nemuseli vybírat na krytí jejich pobytu u nás z vlastní kapsy, ostatně dost omezené. Také aby mohli své vědecké kolegy z těchto států pozvat bez obav z ekonomicko-finančních komplikací na přiměřené společenské úrovni. V žádném případě nelze žádat, aby odpovědná vědecká práce, společensky potřebná, šla na konto životní úrovně jejich pracovníků a jejich rodin.

Vědeckým představitelům sociologie (a jistě i pracovníkům jiných kulturně humanitních disciplín na vysokých školách) je třeba dát k dispozici pro jejich plynulou práci i přiměřený počet administrativních a pomocných sil z řad posluchačů, aby byla zajištěna kontinuita odborně vědecké

a pedagogické práce jejich pracovišť. Jde o to, aby jejich práce se netříštila na bezpečet úkonů vedlejších, ale mohla se soustředit na úkoly vědecky i společensky nejzávažnější, včetně potřebného času a klidu ke studiu. Je třeba sociologickým pracovníkům poskytnout takové možnosti, aby rostoucí kontakty s veřejnou praxí (v našem případě s hornickou) byly zcela a přiměřeně satureovány. Jen tak lze od sociologie — a ostatně od kteréhokoli jiného vědeckého pracoviště či disciplíny — očekávat **pozitivní tvůrčí pracovní výsledky**, nejen teoretické a metodologické (to je jistě jejich intence vůdčí a samozřejmá), ale i působivě praktické. Včetně jejich účinných aplikačních důsledků i nutných vývojových změn. V naší situaci i v oblasti sociální, resp. vymezi-me-li ji konkrétněji, tedy v rovině mezioblastní spolupráce sociologické teorie s hornickou praxí, je třeba na vysokých školách vytvářet pracovní možnosti i příležitosti v nejrůznějších jejich výskyto- vých variantách, jak tu byly naznačeny. Už uváděný Keldyšův fenomén platí jistě i pro oblast společenských jevů v celém jejich rozsahu. Sféru hornickou, především její důlní práci i její doprovodné mezilidské vztahy a jejich naléhavé sociální aspekty si třeba takto nejen ujasnit jejich současným komplexním sociologickým poznáním, ale přiměřeně se aktivně podílet při vývojových trendech jejich vědeckého řešení. (Nezbytnost nutných změn v hornické praxi terénním sociologickým výzkumem včas signalizovaných.)

Snad předchozí kontext o konkrétních předpokladech **účinné** spolupráce sociologické teorie s hornickou praxí nebyl jen záležitostí akademickou. Nutnost bezprostředního kontaktu s praxí byla námětem mého příspěvku, záměrně diskusně spíše otevřeného než jednoznačně vymezeného. Podaří-li se nám naznačené výhledy realizovat v praxi samé — a dosavadní úsilí ostravského Výzkumného ústavu ekonomiky hornictví v OKD je jistě kladné, podnětné i slibné — pak tématická akutnost i závažnost mého příspěvku bude i predikčně podtržena. Má-li věda účinně pomáhat hornické praxi i v oblasti tak svrchovaně citlivé, jako je oblast sociální, musí mít k dispozici také aspoň rámcově **souměřitelné předpoklady** této spolupráce. Jen tak se mohou promítnout účinné výsledky sociologické teorie ve svých aplikačních důsledcích. Dílčí aspekty podobného postupu jsou jistě dynamicky proměnné. Jejich vlastní východisko — **nezbytná vědecká základní sociologická orientace v těchto predikčních výhledech i v konkrétních možnostech jejich reálného řešení v hornictví jim stejně zůstane společná.**

WISSENSCHAFTLICHE ZUSAMMENARBEIT DER SOZIOLOGISCHEN THEORIE MIT DER PRAXIS — IHRE MÖGLICHKEITEN IM BERGBAUWESEN

(Zusammenfassung)

Die Unerlässlichkeit einer interdisziplinären Zusammenarbeit zwischen *Theorie* und *Praxis* ist im Zeitalter der wissenschaftlich technischen Revolution (weiter nur WTR) selbstverständlich. In der gesamten Industrie (industrielle Soziologie), also auch im Bergbauwesen werden nicht nur die schon anerkannten traditionellen technischen (technologischen) und ökonomisch kommerziellen Aspekte berücksichtigt, sondern auch die empfindliche **Rücksichtnahme auf den Menschen**. Dieser Aspekt wurde im Bergbauwesen nicht einmal in Vergangenheit vernachlässigt (Sozial- und Personal-

politik, Administration, statistisch demographische sowie ärztlich gesundheitliche Angaben). Heute jedoch wird er zum grundlegenden Bestandteil der konzeptionsmässigen Deutung von gesellschaftlichen Fragen im Bergbauwesen, vor allem hingegen der entsprechenden Gestaltung von zwischenmenschlichen Beziehungen in stärkenden Kontakten der WTR in unserer Gesellschaft auch auf theoretischer Ebene (Arbeiten von R. Richta und seinem Kollektiv).

Die Bemühungen der Bergwerke von Ostrava-Karviná haben auf dem Gebiet der Forschung, Arbeit und Geschichte viele Anregungen gebracht (der Autor selbst hat mit seiner Arbeit über die Soziologie des Bergarbeiters zu diesem Problemkreis beigetragen); diese Bemühungen werden auch politisch gefördert (Kreisleitung der KPT für Nordmähren) und realisieren für die Zukunft eine ebenso wichtige wie bahnbrechende Arbeit.

Die **wissenschaftliche Lenkung** der Gesellschaft betrifft auch deren gesellschaftlichen Bereich. Heftig wächst die Bedeutung von Wissenschaften an, die sich mit dem Menschen befassen, also auch der **Soziologie**. Der vorliegende Artikel versucht von den angeführten Gesichtspunkten aus, den bestimmenden Anteil des selbstberechtigten Menschensubjekts am Anstieg der Grubenförderung zu verfolgen. Ebenso wichtig ist auch die wirkungsvolle Applikation der permanenten, auf allen Gebieten der soziologischen Arbeit realisierten **soziologischen Forschung**. Deren Realisation auf dem Gebiet des Bergbauwesens bildet das thematische Zentrum des vorliegenden Beitrags. Er berücksichtigt nicht bloss deren spezifische Merkmale und Bedingtheiten, sondern er verfolgt auch die **komplexe** Wirkung von so zu erkennen, Gesellschaft, Arbeit sowie Beziehungen ausserhalb der Arbeit betreffenden Gesichtspunkten, und zwar in der ganzen Spezifität des bergmännischen Milieus. Die unteilbare Einheit von Arbeits- und Ausserarbeitsaspekten, die soziale Persönlichkeit des Bergarbeiters, das Funktionieren seiner Familie, die Frage seines Lebensstils sowie Verschiebung seines Wertsystems liegen hier markant auf der Hand. Auch die Sphäre von **abweichenden** und **disfunktionellen** Äusserungen, z. B. Einfluss von Fluktuation und Absenz auf den Kurvenverlauf der Grubenförderung, Verschiebung von Entwicklungstendenzen bei der Gestaltung von Bergmanns Leben, Alkoholismus, Kartenspiel usw. ist nicht ausser acht gelassen.

Vom breiten Komplex der Möglichkeiten für Zusammenarbeit der soziologischen Theorie mit bergmännischer Praxis konzentriert der Verfasser sein Augenmerk vor allem auf die Frage der **soziologischen Vorbereitung** von fachmännischen und anderen **Kadern in der bergmännischen Praxis** (Soziologie im Bergbauwesen) und auf die Frage, was **Gesellschaftswissenschaften**, vor allem die Soziologie, der Grubenpraxis anbieten können.

Die Vorbereitungen von soziologischen Spezialisten für die Bergarbeiter verbindet der Autor mit der Frage ihres Fachstudiums der Soziologie (im Tages- sowie Fernstudium) an der philosophischen Fakultät, bzw. an anderen Hochschulen, und mit der engen Koordination dieses Studium mit dem Bedürfnissen der bergmännischen Praxis bereits in seinem Verlauf. Er vergisst dabei bei den Hörern der Soziologie weder ihre öffentliche, sozial politische Aktivität, noch lebendige Formen der Kultur ihrer gesellschaftlichen Äusserungen; selbstverständlich auch den notwendigen Ausgleich der fachlichen Spezialisierung mit dem Niveau der allgemeinen Bildung.

Die Konkretisierung von realen Möglichkeiten der **Zusammenarbeit** zwischen soziologischer Theorie und bergmännischer Praxis ist komplex und kompliziert. Sie hebt die Bedeutung der sog. **technischen Theorie** auch im sozialen Bereich hervor. Sonst wird sie besonders durch erkenntnistheoretische Gesichtspunkte bei ihrer adäquaten Anwendung in der Praxis, durch wirkungsvolle Hilfe bei der Durchführung von verschiedensten thematisch wichtigen soziologischen Terrainerhebungen im Bereich des Bergbauwesens realisiert; gleicherweis durch organisierte soziologische Orientierung bei zukünftigen bergmännischen Fachkadern (technischen, ökonomischen, administrativen etc.). Sie schliesst nicht einmal tiefere Formen der wechselseitigen Aktivität auf dem Gebiet von Konsultationen, Vorträgen, Publikationen u. s. w. aus, und zwar gewöhnlich auf der Basis der Reziprozität oder wenigstens der Interessenübergriffe.

Im Artikel kommt es offensichtlich nicht auf erschöpfende thematische Vollständigkeit, sondern vor allem auf Darstellung der funktionellen Illustration von möglichen Formen der Zusammenarbeit zwischen soziologischer Theorie und berg-

männischer Praxis an. Natürlich in dem Sinne, wie es unlängst auf dem Symposium der Ständigen Kommission für Bergbauwesen des wissenschaftlichen Rates von RGW überzeugend signalisiert wurde (s. S.); das Symposium fand Mitte September 1971 unter Teilnahme von allen Mitgliedsdelegationen in Velké Karlovice statt und dessen Ziel war es, methodologische Perspektive von soziologischen, psychologischen und ergonomischen Faktoren in der Grubenförderung abzustecken.

Der Verfasser unterstreicht die Unerlässlichkeit einer derartigen, für die Bewegung der sozialistischen Gesellschaft an der Schwelle der WTR so selbstverständlichen Zusammenarbeit zwischen soziologischer Theorie und bergmännischer Praxis. Er betont auch die Unerlässlichkeit von **vergleichbaren Voraussetzungen** für konkrete Kennziffern dieser Zusammenarbeit an, sowohl an den Hochschulen, als auch in sonstigen wissenschaftlichen Arbeitsstätten, wenn diese Perspektive für die Dauer real und effektiv werden soll.

Übersetzt von J. Bartušek